

MIQUEL M. GIBERT

DUES COMÈDIES INÈDITES DE JOAN OLIVER

I

Al llarg dels anys vint i de la primera meitat dels trenta i per l'acció, principalment, de l'empresa del Teatre Català, dirigida per Josep Canals, l'escena catalana veu com es configuren, progressivament, dues grans línies dramàtiques que arriben a dominar àmpliament el panorama teatral: el poema dramàtic, continuador d'una tradició romàntica sotmesa a la influència del Modernisme, que tindrà en Josep Maria de Sagarra l'autor més destacat, i la comèdia contemporània d'ambientació burgesa, que trobarà en Pompeu Crehuet, Avel·lí Artís, Josep Pous i Pagès i, especialment, Carles Soldevila els millors representants. Vinculada a aquest últim corrent, començava a manifestar-se, també, una via creativa interessada en la recerca humana i literària a partir de l'aprofundiment en la realitat psicològica i social dels personatges, tal com observem en l'obra de Josep Millàs-Raurell o de Carme Montoriol. Per altra part, no podem oblidar els intents, encara d'arrel modernista, de conformar un teatre antiburgès sobre la base de la literatura dramàtica d'autors marginats per Josep Canals, com Ambrosi Carrion i, sobretot, Ramon Vinyes, el qual revela, en alguna de les seves peces, una certa influència del teatre expressionista de la primera postguerra mundial.

Joan Oliver inicia la carrera de dramaturg amb unes provatures que cal inscriure en el corrent que hem presentat com a derivat de la comèdia burgesa arquetípica, de la qual esdevé un reflex d'intenció crítica. Ara bé, això no impedeix que el teatre de Carles Soldevila es converteixi en un referent inexcusable de les peces de joventut més reeixides de l'autor d'*Allò que tal vegada s'esdevingué*. I és que tant Soldevila

com Oliver veuen el teatre respectiu com una contribució a la labor de millora col·lectiva i de refinament humà i intel·lectual d'una burgesia catalana, moderna, liberal i urbana. Però Oliver, a més, entén la dramàtúrgia pròpia com un instrument d'exploració ètica de l'individu i dels mecanismes socials que genera, amb l'atenció centrada en personatges i estructures burgeses, ja que la burgesia estructura la realitat social i, a més, l'autor en procedeix. Per tant, el millorament de la classe haurà de derivar, per a Oliver, d'una millora ètica prèvia.

Des de les primeres temptatives escèniques, l'autor pretén construir una obra críticament burgesa i eficaçment teatral, renunciant a una literatura dramàtica de signe rupturista, equivalent a la posició adoptada a *Les decapitacions*¹ (1934), el seu primer volum poètic. Així doncs, creiem que l'actitud crítica oliveriana no aspira al trencament o al refús social i teatral, sinó que, des d'una posició de recerca moral, explora la realitat que l'envolta i n'assenyala les deficiències ètiques, les quals repercuteixen negativament en la vida col·lectiva de tota la societat. I en proposa, implícitament, la superació, perquè aquest és el millor servei que una classe —en aquest cas, la burgesia— pot fer-se a si mateixa i al conjunt social.

És lògic que aquesta actitud d'Oliver tingui una projecció evident en les alteracions de les formes més arquetípiques de la comèdia burgesa que, sovint, presenten les peces de preguerra de l'autor. Així i tot, aquestes són obres d'una originalitat limitada en el context escènic europeu del moment —per exemple, quant al teatre francès d'entreguerres—, encara que resultessin sorprenents en el panorama teatral català d'aquells anys.

Per altra part, Oliver va ser sempre un autor conscient de les febleses de l'escena catalana i de les limitacions de la tradició pròpia, la qual cosa va determinar el caràcter fonamentalment possibilista de la seva producció dramàtica, atenta —i no solament en les difícils circumstàncies de la postguerra— a les possibilitats de representació immediata i d'incidència sobre el públic. Aquesta atenció continuada a la resposta de l'espectador de cada moment —un espectador molt sovint hipotè-

1. Pere QUART, *Les decapitacions* (Sabadell, Contraban, 1934).

tic, en el seu cas— va tenir, d'una banda, un efecte limitador de la seva capacitat d'expressió teatral, i de l'altra, un resultat de dispersió en les propostes, sobretot en les de postguerra. Per consegüent, si bé l'obra escènica d'Oliver arriba a la culminació en els anys cinquanta, amb una peça densa i brillant com *Ball robat*, el seu teatre de preguerra presenta, malgrat tot, el conjunt més coherent —o si es vol, menys dispers— de la producció. Després, les circumstàncies històriques i la seva manera d'entendre-les i enfrontar-les van tenir una repercussió sobre l'obra dramàtica pròpia que el mateix Oliver resumia en unes paraules clarividents d'una entrevista: «(...) La considero només un índici del que podria haver estat. Reconec que no he tingut prou força de voluntat per continuar la meua carrera dramàtica contra vent i contra corrent (...)».²

II

Els inèdits que ara publiquem³ —amb un interès històric, més que pròpiament dramàtic, per al coneixement d'una trajectòria significativa en el teatre català del segle XX— pertanyen a l'etapa de preguerra de la literatura teatral oliveriana i, al nostre entendre, són representatius de dos registres diferents del teatre de l'autor, que, així i tot, mantenen un element de continuïtat: a *Marit i muller o el descompte*, l'autor opta, en general, per un to lleuger, escèptic i distant, encara que la modulació dramàtica hi apunta en algun moment; a *Una mena d'orgull*, Oliver entra de ple en aquesta modulació, però no n'aconsegueix un resultat prou convincent.

Constitueixen el text de *Marit i muller...*, que figura a l'arxiu de

2. Baltasar PORCEL, *Joan Oliver, decapitador verbal*, «Serra d'Or», any VIII, núm. 2 (febrer de 1966), p. 74.

3. J. Oliver, abans de les peces que ara donem a conèixer, només havia escrit dues obres: *Un servidor sóc el lladre* —signada amb el pseudònim Feliu Camp de la Sang, segurament redactada a mitjan dècada dels vint, inèdita i no estrenada— i *Cambriera nova* —potser escrita el 1928, publicada per primera vegada el 1936, però no estrenada fins al 1970.

l'autor, tretze fulls mecanografiats amb alguna correcció manuscrita d'Oliver. Duu com a subtítol *Comèdia en un acte*, i probablement va ser escrit cap al final de 1928 o pel gener de 1929. Mai no ha estat estrenat. La peça, altrament, és construïda damunt la idea d'inexorabilitat, ja que unes forces –econòmiques– que Feliu i Marta, els protagonistes, no dominen determinen el seu futur, tan inevitable com el dels herois tràgics. Ara bé, Feliu i Marta són herois reduïts a una escala petita; és a dir, individus que viuen una tragèdia a Lil·liput, com els que l'autor ens presentava en el llibre de narracions homònim.⁴

Per altra part, que l'acció de *Marit i muller...* transcorri en un dormitori conjugal fa palesa, abans de qualsevol altra consideració, una certa voluntat transgressora de l'autor, perquè el joc amb el doble sentit del llenguatge emmascara en el teatre de bulevard, com ha estat assenyalat,⁵ l'erotisme escènic, el gran tabú del qual era la reproducció del dormitori conjugal. L'acció es desenvolupava al saló, ja que, en el bulevard tradicional, no era possible de traslladar-la a l'alcova del matrimoni, el lloc dramàtic que veritablement corresponia a la major part d'accions de les obres. Oliver, doncs, tria la cambra de la parella que formen Feliu i Marta perquè vol evitar la metàfora escènica del saló, ja que la matèria de la peça afecta allò que és l'essència, el nucli constitutiu del vincle conjugal.

En resum, a *Marit i muller...* el dramaturg ens enfronta a un estudi, esquemàtic però dotat d'una certa eficàcia, del matrimoni burgès estricte. No hi apareix el conjunt humà que definia l'experiència d'altres obres del mateix període –la parella conjugal i els amants–, sinó que Oliver limita la seva reflexió a la base de la vida familiar. En aquest sentit, doncs, hi ha una recerca de l'autor en el centre mateix de l'estructura matrimonial, una voluntat decidida de practicar sobre la parella la dissecció que executa, de vegades, sobre l'organització familiar burgesa: la inconsistència humana d'aquest nucli, sotmès a contingències i adversitats d'un entorn que, tot i ser de la pròpia classe, esdevé sovint

4. Joan OLIVER, *Una tragèdia a Lil·liput* (Sabadell, La Mirada, 1928).

5. Michel CORVIN, *Le théâtre de boulevard* (Paris, Presses Universitaires de France, 1989), ps. 12 i 44-45; *Dictionnaire encyclopédique du théâtre* (Paris, Bordas, 1991), p. 119.

irremeiablement hostil, explica moltes de les situacions, entre ridícules i amargues, que viuen els protagonistes de les comèdies oliverianes.

D'altra banda, el text d'*Una mena d'orgull*, també en un acte, figura a l'arxiu de l'autor disposat en tretze fulls holandesos, mecanografiats a un espai i amb algunes correccions manuscrites d'Oliver. A part del títol amb què és coneguda l'obra, el primer full en porta un d'anterior, *Relapse*, ratllat i substituït pel definitiu. També hi ha dibuixats dos triangles: l'un, equilàter, amb les inicials M[arta], E[nric] i O[scar] col·locades en cadascun dels angles; l'altre, escalè, amb les denominacions catet, hipotenusa i catet en cadascun dels costats. L'últim holandès presenta l'anotació mecanografiada «Madrid i Maig i 15. 1929».⁶ Els fulls duen a l'anvers una comunicació comercial.⁷ La peça va ser estre-

6. Sobre la data d'escriptura i estrena d'*Una mena...* hi ha hagut una notable confusió. Joaquim Molas en el pròleg a *Tres comèdies* (Barcelona, Selecta, 1960; «Biblioteca Selecta», núm. 299, p. 7, nota 1) fa referència a la notícia biogràfica que encapçala l'adaptació lliure de J. Oliver de *Pigmalió*, de George Bernard Shaw (Barcelona, Nereida, 1957; «Biblioteca Gresol», núm. 25), en la qual el dramaturg afirma que es va donar a conèixer com a autor teatral amb una peça, de la qual no recorda el títol, estrenada al Teatre Colom, de Sabadell, l'any 1926. En *Apunte biográfico y bibliografía dramática de Joan Oliver*, dins Joan OLIVER, *Bodas de cobre. Con textos de J. Molas y J. Carbonell. Traducción de Montserrat Julió* (Barcelona, Aymà, S.A.E., 1965; «Voz e Imagen. Serie teatro», núm. 7), p. 31, s'hi llegeix: «1926. Estreno de su pieza *Una mena d'orgull*, en el Teatre Colom, de Sabadell». Xavier FÀBREGAS, en el pròleg a *Teatro Original* (Barcelona, Proa, 1977, p. 11), dóna el 1926 com a any d'escriptura d'*Una mena...* També en la cronologia i bibliografia incloses a *Joan Oliver, temps i memòria (Homenatge amb motiu de la concessió de la medalla de la Ciutat)* (Sabadell, Ajuntament de Sabadell/Caixa d'Estalvis de Catalunya, 1981), J. Molas anota: «1926. (...) *Una mena d'orgull* (peça en 1 acte, estrenada al Teatre Colom, de Sabadell, inèdita)». Antoni TURULL, en la «Cronologia i bibliografia» que acompanya el seu estudi *Pere Quart, poeta del nostre temps* (Barcelona, Edicions 62, 1982, p. 227), dóna la mateixa data i informacions que J. Molas.

Oliver també parla d'*Una mena...* en diverses notes inèdites que hem localitzat al seu arxiu, però li atribueix diferents dates d'estrena: 1924, 1926, 1927... En unes declaracions a Feliu Formosa insistirà en el 1926 com a any d'estrena de l'obra. Veg. Feliu FORMOSA, *Joan Oliver o el realisme...*, «Estudis escènics», núm. 22 (març de 1983), p. 8. Com veurem, no va ser estrenada fins al 1931.

7. El text diu: «Muy señor mío: Tengo el gusto de notificarle que, con esta fecha, me ha sido cedida por la casa Inurrieta, Ordinas y Comp., de San Sebastián, la representación para la venta e instalación de las máquinas frigoríficas Frick Comp (E.U.S.) con oficinas abiertas, a partir de la fecha, en Madrid, Avenida de Pi y Margall, número 18. Ésta, su casa, que une a la experiencia acumulada por la Sociedad Inurrieta, Ordinas y

nada, en sessió única, el 22-III-1931 al Teatre Colom, de Sabadell, per la companyia Pubill, un grup d'aficionats.⁸

Oliver torna a plantejar en aquesta obra una anàlisi del matrimoni, no a través de l'essencialitat d'una relació estrictament conjugal —com a *Marit i muller...*—, sinó ampliant aquesta anàlisi a un element indefugible en la configuració teatral del matrimoni burgès com és l'amant.

A més, una referència de Marta, la protagonista femenina, als «jovenets equívocs» que duu a casa el marit introdueix en l'atmosfera d'*Una mena d'orgull* la temàtica homosexual. I en això l'autor, encara que molt tímidament, també va d'acord amb l'ampliació de motius d'anàlisi que experimenta el teatre occidental després de la Gran Guerra, a partir, entre altres, de la novetat que representa la difusió de la psicoanàlisi —la qual cosa provoca un interès, immediat o mediat, per aprofundir en les causes del comportament humà.

Des d'aquesta perspectiva, *Una mena d'orgull* podria ser vista com

Comp., un personal seleccionado, tanto en el aspecto técnico como en el de venta y organización, se considerará muy honrada en atender sus intereses en el ramo, con la mayor solicitud y eficacia, para lo cual me tiene a su disposición incondicionalmente. Esperando sus gratas órdenes, me ofrezco de V. affmo. s.s. q. e. s. m., J. OLIVER. Madrid, 1.º de marzo de 1928.»

Oliver, al final dels anys vint, va viure a Madrid, probablement a temporades, per causa del negoci de referència. Ell mateix n'ha deixat constància en diverses notes inèdites. Igualment, en unes declaracions a Montserrat Roig, deia: «Vaig tenir un negoci a Madrid, en una representació de cambres frigorífiques, durant la dictadura. Era un moment en què semblava que era un gran negoci, perquè els carnisers havien de fer cambres frigorífiques i els bars havien de posar vitrines frigorífiques. Però aleshores els carnisers em deien *Don Juan*. I això m'afalagava molt, perquè allà tothom et diu *Don Juan*. I llavors em deien que tenien tres fills o quatre, que no podien gastar tants diners, i jo feia entendre al meu soci industrial que havíem d'abaixar el preu, i ell em deia que era impossible. En fi, que vam perdre molts diners, va ser una catàstrofe.» Veg. Montserrat ROIG, *Pere Quart*, dins *Personatges* (Barcelona, Pòrtic, 1978), p. 87.

8. En el títol de l'obra sembla que hi ha un ressò del d'*Una mena d'amor*, la novel·la de Cèsar August Jordana que, el 1931, van publicar les Edicions Proa. Tanmateix, l'aparició de la novel·la de Jordana es va produir uns mesos després de l'estrena de la peça d'Oliver. Així i tot, podria ser que aquest conegués ja la novel·la d'abans que fos editada, atès que Jordana havia establert una certa relació amb els membres del Grup de Sabadell arran de la publicació del volum *Tot de contes* a les Edicions La Mirada. Altrament, la primera estrena professional de J. Oliver no tindrà lloc fins a l'11-V-1935, en què la companyia de Pepeta Fornés i Josep Clapera posarà en escena, al Teatre Principal, de Reus, *Cataclisme*.

un reflex –molt pàl·lid i circumstancial– d'algunes peces del teatre francès que recollien conflictes en què l'experiència homosexual tenia un paper important. Aquest és el cas de *La prisonnière*⁹ d'Edouard Bourdet, en la qual aquest autor fa una anàlisi de l'homosexualitat femenina. O de *La fleur des pois*,¹⁰ on el mateix Bourdet estudia la masculina. Oliver no aprofundeix en la qüestió i es limita a una insinuació que té com a finalitat contribuir a la definició de la figura –tirant a indigna– d'Òscar. Per tant, l'homosexualitat, com a tal, no ocupa mai en la peça un lloc central de l'interès del dramaturg –que també hi al·ludeix a *Història d'un jove*, del volum *Una tragedia a Lil·liput*.

El principal problema d'*Una mena...* és el to de l'escriptura. I és que l'autor no aconsegueix de definir-lo amb convicció. D'altra banda, hi ha uns desequilibris en el dibuix del caràcter dels personatges que tampoc no afavoreixen l'eficàcia dramàtica, ja que alguna reacció bàsica en el desenvolupament de l'obra no és humanament creïble i en falseja l'acció. Sens dubte, hi ha en la peça un esforç notable del dramaturg per ampliar la pròpia expressivitat obrint-se nous camins, però també és indubtable que Oliver no en treu tot el fruit possible.

MIQUEL M. GIBERT
Universitat Pompeu Fabra

9. Estrenada el 6-III-1926 al Théâtre Fémina, de París. Publicada a Edouard BOURDET, *La prisonnière* (París, Librairie Théâtrale, 1926). La companyia de Marie Thérèse i André Luget va representar a Barcelona aquesta obra el 29-XII-1927, al Teatre Novetats. Veg. Ramon BATLLE I GORDÓ, *Quinze anys de teatre català (Els teatres Romea i Novetats de 1917 a 1932)* (Barcelona, Edicions 62/Institut del teatre de la Diputació de Barcelona), p. 224. També hi van ser escenificades d'aquest autor *Vient de paraître*, per la companyia de Harri Baur i Andrea Pascal, a primers de maig de 1928, al Teatre Novetats. Cf. R. BATLLE I GORDÓ, *Quinze anys...*, p. 226.

10. Estrenada el 4-X-1932 al Théâtre de la Michodière, de París. Publicada a Edouard BOURDET, *La fleur des pois* (París, Librairie Stock, 1933). Va ser traduïda al català per Ramon Vinyes amb el títol *Els flors de pèsol*, i estrenada al Teatre Espanyol, de Barcelona, per la companyia de Josep Santpere, el 1933. Veg. Pere ELIES I BUSQUETA, *Ramon Vinyes i Cluet (1882-1952), un literat de gran volada* (Barcelona, Rafael Dalmau, editor, 1972), p. 166.

MARIT I MULLER
O EL DESCOMPTE¹¹

Comèdia en un acte

Dormitori conjugal

ESCENA I

- MARTA, *entra vestida de carrer*: Encara ets al llit, sant cristià?
Saps quina hora és?
- FELIU, *desvetllant-se*: Eeeeh?... Qui hi ha?... Ets tu?
- MARTA: Són les deu tocases, fillet! Jo ja he corregut mitja ciutat, com aquell qui diu, i tu mentrestant, somniant truites.
- FELIU, *incorporant-se*: Doncs, a quina hora vols que em llevi, dona? Em sembla que hi tinc dret a vuit o nou hores de repòs. Ja saps que, fet i fet, fins a les onze no es fa res de bo a les oficines.
- MARTA, *mirant-lo de prop*: Oh, i em sembla que t'has d'afaitar, noi.
- FELIU, *fregant-se la galta amb la mà*: Sí, em convé... Ja em fa mandra, ja! Cada dia em creix més de pressa el pèl. Com t'ho expliques això?
- MARTA: Diuen que el dormir massa el fa créixer...
- FELIU: Torna amb el dormir massa! No et dic que dormo un màxim de nou hores? I encara no les dormo pas totes. Rumio, barrino, somniò. Ai, sort n'hi ha de poder somniar!... A més, tu ja saps que es pot treballar i treba-

11. Reproduïm el text de les dues comèdies tal com el va deixar J. Oliver, sense introduir-hi alteracions morfosintàctiques i havent-hi corregit, solament, alguna errada ortogràfica que ens semblava evident que calia atribuir a la transcripció mecanogràfica.

llar: hi ha qui fa més feina en mitja hora que d'altres en dues i mitja.

MARTA: Però, qui te'n parla de la feina? (*Incisiva.*) Encara que ben mirat...

FELIU: Ben mirat, què passa? Quina estiracordetes estàs feta, noia! Si és que em vols retreure que encara no m'he fet ric, sàpigues que només les circumstàncies en tenen la culpa...

MARTA: Per Déu, Feliu, si ningú en parla d'això!

FELIU: ...i si la situació del meu negoci no és brillant, no és gens satisfactòria, si passem un moment crític, molt crític, ningú –entén-ho bé, Marta–, ningú en cel ni en terra no em pot dir a la cara que no hagi fet tots els esforços imaginables per evitar-ho... Creu-me, noia, les coses no s'arreglen llevant-se quan el gall canta.

MARTA: Però, qui t'empeny, home de Déu?

Pausa. Feliu es posa el barnús i les sabatilles i es prepara per afaitar-se al lavabo que hi ha a la mateixa cambra.

MARTA: I què? Hi ha alguna cosa nova? Ahir amb en Tomàs a casa, no en vàrem poder parlar. Has trobat alguna nova solució?... (*Canvi de to.*) Feliu, m'agradaria que fossis més expansiu amb mi, més explícit... Ja saps que tant en la sort, com... en la desgràcia... jo...

FELIU: Apa, prou! No comencis una escena, ara. No veus que en definitiva tot arribarà a bon port?

MARTA: Déu ho vulgui! (*Pausa curta.*) Escolta, (*oficiosa*) prendràs un vas de llet, oi?

FELIU: Da-li amb la lleteta i amb el vaset de la lleteta! Com t'haig de fer entendre que la llet em repugna, em mareja?

MARTA: Però, home. T'ho deia perquè ahir, al darrera d'en Tomàs, gairebé no vas sopar.

FELIU: I tens por que em decandeixi, eh? (*Suficient.*) Ho tinc observat en totes les dones, en totes... tenen una fe il·limitada en la llet, la consideren com un producte màgic i n'a-

busen d'una manera maniàtica. Llet al matí, llet havent dinat, llet a mitja tarda —bé, amb la de la tarda s'hi pot prendre un bon bany de peus— i llet a la nit. El... d'això... el camí... com ho direm... el camí que segueix una dama del país d'un cap a l'altre dels seus dies, ve a ésser una mena de via làctia.

MARTA: Enraones d'una manera afectadíssima, sembla que facis teatre. Sí, sí. Com si volguessis fer riure a algú. No! Com si tinguessis l'obligació de fer gràcia. T'escoltes...! T'infles! I, filllet, no t'escau; fas el ridícul. (*Canvi de to.*) Creu-me que per riure estem tots plegats!

FELIU, *s'està afaitant; sovint interromp la feina:* Sí, mira, aviat estarà comptat: tots plegats, ben plegats som dos. Però, mireu que sou prosaiques i inoportunes les dones! (*Engegant-se.*) Ve que un, portat per l'alegria invencible de la vida i de la joventut —aquí potser fóra millor de dir: juvenesa— ve, deia, que s'oblida de les circumstàncies penoses, de les coses desagradables que el volten i s'eleva, aprofita un pretext, una petitesa qualsevol per elevar-se, per enlairar-se o millor dit... per espiritualitzar-se, situant-se en un món on no hi ha més que insignificances boniques, detallets que fan gràcia, jocs, joguines, frívolitats; on ningú no es recorda que s'ha de sofrir per fer la viu-viu, que cal passar fred i rebre pedregades, que cal anar al vàter de tant en tant i que és necessari muntar i fer rutllar un negoci que tot sovint s'encalla...

MARTA: A veure si et tallaràs amb tanta xerrameca. (*Mofeta.*)

FELIU, *molestat per la interrupció:* Sí, això sobretot! Perquè si em tallo es plantejarà un conflicte entre diverses potències, que ningú no hi serà a temps i haurà d'intervenir-hi probablement el Pare Sant.

MARTA: No es diu el Pare Sant, sinó el Sant Pare... I et demano que el deixis tranquil.

FELIU: Ah, per mi que ho estigui *in saecula saeculorum*.

- MARTA: No m'agrada que bromegis amb aquestes coses. Cada dia tens un parlar més irreverent. (*Afligida.*)
- FELIU: Ep! Anem a pams. Jo no sóc irreverent ni descregut; sóc cleròfob i prou!
- MARTA: Què vols dir? Com et diverteixes amollant paraules... o paraulotes... que saps que jo no entenc. Encara que sovint t'ho figures que no les entenc.
- FELIU: Però, dona, si ho faig per desvetllar-te la curiositat, diríem, científica.
- MARTA: Ets un ximplet com una casa, noi. No se sap per on agafar-te. Bromeges i no bromeges. No ets cuca ni ocell.
- FELIU: No apliquis malament el folklore, nena.
- MARTA: I qui és el valent que me'n priva? M'agradaria de coneixe'!!

Pausa llarga; evolucionen per la cambra en petits quefers.

- MARTA: I bé; vols dir-me d'una vegada com tens l'assumpte? Què has pensat des d'ahir?
- FELIU: Oh, la cosa està igual, dona. Avui espero la carta del Banc i estic confiat, vaja, confiadíssim. Deu servir d'alguna cosa tenir un amic, però tot un amic, al Consell d'Administració. Anant molt malament, em denegaran el crèdit... però, el descompte de les dues lletres! El descompte no pot fallar. I, de moment, ja sortim del pas...
- MARTA: Però, en Matarí, t'ha donat una seguretat...
- FELIU: De seguretats no en dóna ningú. Ni pagant. No en venen de seguretats, dona. (*Cau o es trenca alguna coseta al lavabo.*) Té, ja està!
- MARTA: Què ha estat? (*S'aixeca i ho va a mirar.*) Ah, no val la pena! (*S'asseu novament.*) Però, vull dir si et va parlar clar, si no hi va posar dificultats...
- FELIU: Has de comprar aigua de Colònia. Avui m'hauré de fer la clenxa amb aigua de l'aixeta. I em rebenta. Em rebenta pel mig.
- MARTA: Sí vols faré anar aquella noia...

- FELIU: Com és que no les vigileu mai aquestes coses?
- MARTA: De manera que tu opines *que no les vigilem mai*.
- FELIU: És clar! I això que no teniu altra feina.
- MARTA: Potser t'ho penses...
- FELIU: Oh, és que el *flirt* no li compto.
- MARTA: I que n'ets de ruc, filllet meu. Mai no he entès com et van deixar casar els teus pares. Tan jove i tan poca-solta! Va ésser una badada, ja et dic jo!
- FELIU: No, dona. És que confiaven que tu encara era'ts més enze que jo. I ja se sap, en país de cecs, el borni...
- MARTA, *imitant la veu d'ell*: No malmets el folklore, nin. (*Somriu, conciliadora.*) D'això... En Matarí, en concret, què et va prometre, si es pot saber?
- FELIU: Ets tossuda, tanmateix! Que et penses que és el Consell en pes, ell? És el més jove i el més imbècil de la Junta. Ja veus si ho tenim ben parat!
- MARTA, *ofesa*: Qui t'entengui que et compri. No et preguntaré mai més res. Quan et sembli ja vindràs a aixoplugar-te sota les meves faldilles, ja t'acostaràs a pidolar consol i paraules dolces i manyagueries. Però no t'estranyis que, llavors, si em demanes que t'eixugui les llagrimetes, ho faci... amb un raspall, el més dur..., el més aspre que trobi, perquè sigui un bon símbol del meu cor erigit de menyspreu i de despit.
- FELIU, *aplaudeix*: Molt bé, molt bé! *Que le den la oreja* i tot allò. Promets, arribaràs, però no abuisis del teu talent. De literatura, poca i bona.
- MARTA: Literatura? D'això en dius literatura?
- FELIU: Sí, en dic li-te-ra-tu-ra.
- MARTA: Literatura, oi?
- FELIU: Exacte. Veig que ho has entès perfectament.

Pausa.

- FELIU: El descompte, com et deia, l'han de concedir per força.

Una negativa seria absurda i un banc, un banc com el Banc Català, no fa les coses amb els peus. Coneixen tota l'operació des del seu origen, la solvència de l'acceptant és innegable... Que coneixen l'operació... sí, ja t'ho he dit...; ah! i vaig deixar el contracte, l'original, a en Matarí, perquè l'exhibís si calia en ple Consell. És un cas d'una claredat meridiana, entens, Marta? No pot venir un refús. Ara, amb el crèdit, si vols que et sigui franc, no hi confio; potser és demanar massa. Tal com avui estan els negocis i amb el poc temps que fa que treballa... Però el descompte! S'hi pot pujar de peus. No t'ho mires així, tu?

MARTA: Sí, sí, jo penso igual. I pel que veig no és voler cap cosa de l'altre món. Això ho deuen fer a molta gent. Doncs amb en Matarí entremig, amb més raó... On vas ara?

Feliu se'n va al quarto de bany.

FELIU: Dutxa.

MARTA: I ara! Això en saltar del llit, home.

FELIU: Qui ho ha dit? El doctor Setciències, ho deu haver dit. No veus que així m'estalvio de... *(No s'entén res més perquè es fica al quarto.)*

Truquen a la porta.

MARTA: Qui hi deu haver, ara? *(Cridant.)* Endavant.

ESCENA II

SERVENTA, *entraona papissot:* Cenyora, hi ha el cenyor Tres.

MARTA: Espera't. *(Va a la porta de la dutxa a través de la qual diu a Feliu:)* Feliu, hi ha en Tres, què li dic?

FELIU, *traient el cap mullat:* Ah, deuen ésser bones notícies! Que passi. Que passin tots tres, eh! *(Es fica dins altra vegada.)*

- MARTA: Ximplet! (*Dóna uns passos cap a la minyona però recula vers la dutxa.*) Escolta, no voldràs res per esmorzar?
- FELIU: Uuuu aaaaellll aaaaaatribes (*Diu des de dins unes paraules que l'auditori no entén.*)
- MARTA: Mandarines? Déu el faci bo! (*Anant cap a la minyona.*) Acompanya el senyor Tres fins aquí i després porta la pa-nereta de la fruita.
- SERVENTA: Molt bé, Cenyora. (*Surt.*)

ESCENA III

MARTA arregla una mica la cambra.

- TRES, *entrant:* Senyora, amb el vostre permís. Bon dia, senyora.
- MARTA: Bon dia, senyor Tres. El meu marit ve de seguida. És alguna cosa urgent?
- TRES, *dissimula una certa emoció:* Fins a cert punt, senyora... Porto la correspondència. Entre les cartes n'hi ha una del Banc Català i vós no ignoreu... (*Li allarga la lletra.*) Vegeu-la.
- MARTA: No, gràcies, serà millor que en Feliu... Seieu, Tres.
- TRES: Oh, no cal, senyora (*Tots els seients immediats estan ocupats per peces de roba.*)

Pausa curta.

- FELIU, *entra acabant-se de pentinar:* Hola, Tres. Què hi ha de nou?
- TRES: Bon dia, senyor Feliu. La correspondència, amb una carta del Banc Ca...
- FELIU: Ah, veus, Marta, ja t'ho deia que avui mateix... (*Pren la carta, l'obre i tot remugant una cançoneta s'acosta al balcó per llegir.*)
- MARTA: Però, seieu, Tres; em feu patir.

- TRES: Estic bé dret, senyora. És comoditat. (*Dóna una mirada circular discreta, gairebé imperceptible, als seients, tots embarassats.*)
- MARTA: Ai! On tinc el cap, beneita de mi... Mireu... Ara. (*Ha tret la roba de la cadira més pròxima.*)
- TRES, *gestos amables i inútils de voler-la ajudar a treure la roba:*
Oh, no us molesteu, senyora. (*Va per seure però desisteix en veure que Feliu s'acosta.*)
- FELIU, *greu:* Què hi ha més?

En Tres li allarga les altres cartes i se'l mira inquiet donant-li a comprendre que hi ha una cosa greu i que han de parlar a soles.

Feliu es mira les lletres pel damunt.

- FELIU: Factures... i més factures i aquesta... (*troba una carta oberta.*)
- TRES: Aquesta m'he permès d'obrir-la. És de «La Industrial».
- FELIU: Ah! Aquell «ditxós» pressupost... (*Aprofitant l'ocasió per donar-se importància.*) S'ha de fer de seguida per trame tre'l avui mateix, Tres. D'aquelles mides que ens falten prescindiu-ne. Conjectureu-ho a base de la instal·lació de...
- TRES, *interrompent, respectuós i apenat:* Sí... però... llegiu, si us plau.
- FELIU, *llegeix:* Què? ah, ara rebutgen l'oferta? Ara que... (*Canviant de to, vençut.*) Bé, és igual... fet i fet... No ha vingut ningú?
- TRES: No... és a dir sí. Han portat unes factures... unes factures una mica velles i he mirat de fer-los-hi comprendre... la cosa...

Truquen al telèfon de la tauleta de nit.

FELIU, *a Marta que ha estat cosint a peu dret un guant i ha llençat mirades de trista inquietud sobre els homes: Vés-hi tu, Marta.*

Marta va al telèfon.

FELIU, *apressat: Què passa?*

TRES: He anat al Jutjat... El criminalista m'ha dit que no podien esperar més. L'embargament està assenyalat per demà a la tarda... L'agutzil m'ha promès, amb una propina, de fer tots els possibles per retardar la diligència un dia o dos; però no m'ha assegurat res. Aquesta gent no...

Mentrestant, MARTA ha parlat per telèfon en veu baixa.

MARTA, *a Feliu, interrompent a Tres: Era l'Agència de Transports. Preguntaven si demà passat podien portar el rebut del trimestre. I els he dit que aquí no hi havia ningú, que demanessin el 37 29.*

FELIU, *a en Tres: Però això és intolerable! Àdhuc a casa meva, al llit com aquell qui diu, m'han de venir a turmentar? (Calmant-se.) Bé, Tres, comenceu a passar cap al despatx. Jo vinc de seguida...*

TRES: Molt bé, senyor. A les vostres ordres. Senyora...

MARTA: Adéu-siau, Tres.

ESCENA IV

MARTA, *precipitada i nerviosa: I bé; què dius?*

FELIU: Ja ho sents. No dic ni fava.

MARTA: S'hi neguen!

FELIU: Quina penetració que tens, noia.

MARTA: Vinga! No és hora de brometes ara, Feliu. Quina excusa donen?

Feliu dona la lletra a Marta.

- MARTA, *llegeix i en acabat diu:* Quina mesquina! Quin fàstic!!
 FELIU: Ja ho veus! Una lletra, què! ni a lletra no arriba, un simple volant, signat per un interventor, un *quidam* que deu guanyar seixanta duros! (*Rellegeix la carta per damunt l'espatlla de Marta.*) ...per acord de la superioritat no es pot augmentar, per ara, la xifra de les operacions de descompte. Aquí ho tens!
- MARTA: *Per ara, diu.* Quin sarcasme!
 FELIU: I del crèdit ni en parlen. No val la pena! No val la pena ni ells no paguen el tret. Ja et dic jo que en Matarí s'ha portat com això que en diuen *tot un cavaller!* (*Sarcàstic.*) *Bravo, bravo.* (*Fent veure que té en Matarí davant seu.*) Com podré agrair-t'ho, amic meu! Tota la vida seré el teu esclau; ets el meu pare...
- MARTA: No t'ho prenguis així, home. Què hi vols fer? (*L'agafa pels braços.*)
- FELIU, *deseixint-se d'ella:* Deixa, dona. Quin miserable! Infame, fill de pare desconegut i de mare coneguda de tothom. Degenerat, invertit i... i... i impotent...
- MARTA: Uí, fill meu, quins disbarats! Lloat sia Déu!
 FELIU: *després d'una pausa curta:* (*Calmat.*) En casos com aquest és quan es coneixen les persones. Si vols que et digui la veritat, en el fons, me n'alegro d'aquest fracàs. Es tanca una porta i se n'obren dues... de vegades... I almenys podré esbravar-me amb aquest idiota, li podré dir tot... i això no es paga amb diners, noia. Poder agafar un home per les solapes en ple Passeig de Gràcia i escopir-li a la cara i fer-li saber que és un home que no té res d'home i tota la lletania... et sembla poc?
- MARTA: Sí; i després t'agafen i encara s'hi perd. Com que ell és tan escanyolit, la gent es posarien de la seva banda. El món és dels pocavergonyes: la meva mare sempre ho diu.
- FELIU, *enfurismat:* Però, dona, no compliquem les coses; només

hi falta la teva mare, aquí... creu-me... (*Pausa curta.*) Tot li diré, tot, prescindint de la Lliga del Bon Mot i de la poca o molta educació que em queda... Perquè... es necessita un gruix de pell... no avisar-me... fer-me perdre una setmana miserablement... Però si me n'alegro!

MARTA: I què penses fer, ara?

FELIU: Torna amb les teves eternes preguntes! És com si ho demanessis a un naufrag abandonat al mig de l'Atlàntic... Però no és pas així, gràcies a Déu! Encara cuejo i el que cuejaré...

MARTA: Si Déu vol.

FELIU, *imitant la veu d'ella*: Si Déu vol... Però si acabava de dir gràcies a Déu, dona. No val a exagerar, tampoc. Que et penses que Déu està sempre a l'aguait de qualsevol nyè-bit per voler o deixar de voler cada cosa?

Pausa; ambdós mediten.

MARTA: Escolta, i si anés a veure l'oncle Pere?

FELIU: Quin Pere?

MARTA: Ai, ai! El meu oncle Pere Campderà, el de la barba, home.

FELIU: Però si amb prou feines el conec...

MARTA: I qui en té la culpa? Veus què passa amb el teu estrany sistema de cultivar la família? Si més no els rics, home!

FELIU: Quina candidesa! Tu creus que el teu estimat, opulent i miserable oncle Pere Campderà, que és una rata que talla el cuponet amb les dents...

MARTA: Fuig, home, si encara té més gràcia! Em va dir en Jesús, el meu cosí, que l'oncle s'havia inventat una maquineta per tallar-los...

FELIU: Però si això ja és vell, Marta. A tots els bancs en tenen d'aquestes màquines... em sembla... I fa més gràcia això que deia jo que talla, que rosega els cupons com una rata amb les dents esgrogueïdes...

- MARTA: Sí, sí, noi; és veritat. Ara ho veig que fa més gràcia. Tal com ho havies dit abans no en feia tanta...
- FELIU: L'oncle Pere. Quin neula! Em recordo que un dia el vaig trobar a can Soler i Torra amb la minyona –aquella dona de mitja edat, tan bruta– que li aguantava el paraigües, tots voltats de capellans. Quin espècimen! Es passa els dies morts vagant per les sagristies més pròsperes, picant-se el pit... que potser també ho fa amb maquineta...
- MARTA: Ja hi som! Els uns per massa i els altres per poc. Potser si anessim més a missa, Déu no hauria permès que ara ens trobéssim...
- FELIU: Creu-me, no t'emboliquis... no t'emboliquis.
- MARTA, *enèrgica*: No, no m'embolicaré... Però et faig saber que ningú no em privarà que jo pregui a Déu i a la Mare de Déu i a Sant Pancraç perquè ens ajudin i ens protegeixin. I faré (*Engegant-se*) novenes i tríduums i oiré misses i en faré dir amb els meus estalvis i aniré...
- FELIU: Mira, vés on vulguis i fes el que vulguis... llevat de fer-te monja sense el meu permís... Però sobretot no t'excitis, perquè amb un que cridi ja n'hi ha ben bé prou.
- MARTA, *mansa*: No, si no m'excito, Feliu.

Pausa.

- FELIU: El fet és que demà... (*Amarg*) bé, demà ja ens ho trobarem.
- MARTA: El fet és que demà passat serem a fi de mes, deus voler dir!
- FELIU: Sí, i de trimestre.
- MARTA: I d'any!
- FELIU: No s'acaba res més, senyora? Almenys aprofitessin l'*avinentesa* (*Accentua, còmic*) per enllestir el món d'una vegada.
- MARTA: Tanmateix, no perdem l'humor, es veu.

Truquen.

ESCENA V

- MARTA: Endavant! (*Entra la SERVENTA, noia lletja que porta la panera de fruita.*) Què has fet fins ara?
- SERVENTA: Oh... jo... cervidora... he anat a comprar aquezta fruita.
- MARTA, *autoritària*: Però si al bufet n'hi havia, cristiana!
- SERVENTA: Cí, però, feia molt mala cara i he penzat que no agradaria al cenyoret.
- FELIU, *sec*: Tens raó, noia. Al senyoret no li agraden els morros ni les males cares.

La serventa surt, sufocada.

ESCENA VI

- MARTA: Que ets cruel! No està bé que parlis així a les minyones i encara menys que els facis pagar el teu mal humor, sents? (*Tot d'una, esverada.*) Ai, escolta, no ho has pas dit per mi això de les males cares? (*Corre al mirall i s'arregla els cabells.*)
- FELIU, *tendre i comprensiu, que diguéssim*: No doneta, no. I que ets susceptible! Sembles una cuereta, aquells ocellics que salten pels camins sense tocar de peus a terra. (*Exagerant.*) Ets delicaaaaaada!
- MARTA, *coqueta i dolça*: Sí, delicada del tendre. Pobre de mi! Almenys ja que som tan desgraciats, pogués estar segura del teu amor. Que poques vegades m'ho has dit que m'estimes!
- FELIU: No, no t'ho dic, però... t'ho provo... molt sovint... (*Agafats de les mans.*) Com vols que no t'estimi si, ara com ara, ets l'única cosa que tinc ben meva, completament meva. Perquè fins a la data no hi ha cap llei que permeti d'intervenir les mullers. Aquesta sensació de propietat absoluta, de saber que ets tota i exclusivament per mi, de dalt a baix pas-

sant pel mig i donant un tomb pels afores (*Gestos adequats però molt discrets*), en aquests moments em dóna una satisfacció extraordinària. (*Greu.*) Sense tu, ara potser faria un disbarat irreparable. (*Consrós.*)

MARTA, *temerosa, s'aparta per un moment d'ell:* Què vols dir?

FELIU: Marteta, Martona meva, no vull dir res més del que t'imagines. Però no hi ha por! Sense tu, pobre de mi! Però com que et tinc i et puc besar a totes hores i dir-te ximpleries sempre que em plau; i com que tu permets que et besis i encara em tornes els besos i escoltes les meves nicieses i àdhuc te n'admires, vet aquí que sóc feliç malgrat tot i contra tothom... Sóc feliç!

MARTA: Sí, com jo. (*Apassionada, l'abraça més estretament.*)

FELIU, *dolç, declamatori, una mica titellesc, apassionat, ridícul i evidentment exagerat:* Sí, estimada meva. Porto una cuirassa de felicitat que em fa mesell. Que vinguin venciments i executius i requestes i embargaments! Que vinguin amb tota la corrua famèlica i servil de jutges i advocats i procuradors i agutzils, tota la genteta vestida de negre que sembla que portin dol de llurs pròpies víctimes. Que arribi la volada de corbs de mal averany, que no ens trobaran morts i podrits, sinó tendres, molt tendres... Si sabessin l'àpat que els espera!

MARTA, *admirada, com meravellada, infantina:* I què més?

FELIU: Vols que et parli amb el cor a la mà? Estem ennavegats, enfangats fins al coll. No veig sortida per enlloc. Abans d'acudir al Banc ja ho havia provat tot, ja havia trucat totes les portes. I res, noia, res. Es veu que el descrèdit s'escampa com la pudor de cremat i el mateix que es crema és el darrer a flairar-la. Paraules cordials, copets a l'espatlla, bons consells, bones cares, no en vulguis més. Un rosari de desenganys. Quina sensació més humiliant, quina consciència més punyent, més desoladora hi pot haver que la d'adonar-te que ets una nosa pels amics, pels triomfadors o pels que simplement tenen el problema resolt? Un

es va fent pesat, pesat! Arriba a ésser una molèstia per a ell mateix. Un s'avergonyeix de la seva tragèdia tan ridícula. Quin interès pot inspirar el seu cas per reclamar l'atenció dels parents, dels coneguts, dels Bancs, dels creditors. Si és un cas d'una vulgaritat paorosa, si és impossible de treure'n una informació ni tan sols un fet divers pels diaris, si cada dia en passen a dotzenes de casos com el seu. I un es troba que ha de ballar sol i amb la més lletja, que ha de mastegar rosegons i quan es topa amb un company de col·legi ha de parlar de llibres, de futbol, o de les casades que fan el salt... És això.

MARTA, *espaordida*: Què farem doncs?

FELIU: Què vols que fem, filleta? Estimar-nos, no queda altre remei. Amar-nos força, amar-nos massa, amb una tendresa molt gran; plorar de ràbia i d'amor, riure d'amor i riure'ns de tothom, sofrir amb voluptat, mirar de convertir la gana en un esport, bescanviar besos ardents com punyalades lentes i profundes, això farem. I fer frases, declamar, com faig jo ara... fer comèdia; imaginar-nos millors del que som, creure en la pròpia superioritat... allò dels *esperits selectes*, saps? I allunyar i fugir de tots els que podrien ésser jutges imparcials de la nostra grotesca felicitat... Organitzar, per a nosaltres sols, una petita festa miserable, absurda, magnífica... Es tracta d'això.

MARTA, *amb entusiasme*: Ets un titella deliciós, un titella de carn i ossos, I jo també ho vull ésser. Serem dos ninotets i ens estimarem molt, fins a la fi, encara que ningú ens estimi...

FELIU: Bé, noia! Això mateix. Veig que ja en vas aprenent!

Pausa.

Desfan l'abraçada. Ella se'n va lenta i somniosa cap al balcó.

FELIU, *cerca per terra*: Tu, on dimoni m'heu entaforat les sabates rosses?

UNA MENA D'ORGULL

UN ACTE

Personatges: La muller, que es diu *MARTA*.
El marit, que es diu *ÒSCAR*.
L'amant, que es diu *ENRIC*.
L'amiga de la muller, que es diu Gertrudis.
I la serventa, que es diu Paula o Ramoneta.

Saló a les 8 de la nit.

Marta i Gertrudis.

ESCENA PRIMERA

M.: Sí, noia, sí, és horrible.

G.: No puc comprendre com no et revoltes. Ets una dona enèrgica, almenys ho era'ts abans de casar-te. Com és que no fas valer la teva superioritat? Perquè, mira que el teu home, és indigne de cordar-te la sandàlia, que diuen. Si tu volguessis! Com canviaria tot això! Però et trobo tota deprimida...

M.: Ah, quan una dona es deixa trepitjar! Quan una dona com jo es deixa vèncer ja mai més no gosa redreçar-se. És tristíssim. Dius que jo era una dona enèrgica. Sí que ho era. Enèrgica, imperativa, amb una gran independència. No tolerava consells de ningú, ni de la meva mare. M'havia arribat a creure que era una noia conscient, saps?, que tenia això que en diuen personalitat. Em vanava de la meva cultura, m'agradava parlar amb els homes de lletres i amb termes escollits. Ja ho saps tu. Però sobretot tenia una fe absoluta en el meu sentit pràctic. A mi no em podien enganyar! I ara veig, ja fa temps que he vist, que no era sinó una vanitosa ridícula. Des que em vaig sentir dona —i fou molt dejorn— vaig esmerçar la meva voluntat i la meva intel·ligència en una idea

única: un matrimoni brillant, digne de mi. I ja ho veus, noia, el que n'ha sortit!

G.: Però com són possibles, aqueixes equivocacions?

M.: Sí, és incompreensible. Ara, sembla mentida que hagi arribat a esdevenir i que tothom —i jo la primera— ho hagi trobat bé. Aquests casaments esguerrats gairebé sempre són conseqüència d'imposicions familiars a causa de la set de riquesa, oi? Però a mi ni el consol em resta, de fer retrets a ningú. Jo mateixa vaig elaborar pacientment el verí i després me'l vaig beure d'un glop, tot dient amb aire triomfal: Senyors, apreneu de fer bons còctels! Quines imatges que faig, oi?

G.: Veient com veus tan clara la teva situació, no comprenc com t'entestes en... com ho diré jo? en una fidelitat heroica... vull dir que no entenc com no et doblegues una mica davant de certes requestes temptadores... Bé, ja saps què vull dir, oi?

M.: Sí que ho sé, dona. No ho haig de saber. Si sempre surts amb la mateixa cançó! Però per què em parles tan sovint d'una cosa que saps que... em desplaú... que m'ha de desplaure i que, fet i fet... Prou. És que vols ésser el meu Mefistòfil?

G.: Déu me'n guard! Oh, no! Déu me'n guard, de perdre una ànima. El qui fa perdre una ànima, ja no té salvació per a ell... mai més!

M.: Oh, no et mofis del que dius, que potser és cert.

G.: El que jo vull dir simplement és que jo... jo, eh? al teu lloc cediria. Ce-di-ri-a. Jo no ho voldria, ésser una màrtir. Què en trauràs?

M.: Oh, tu rai! Tu ets frívola; tens aquesta sort. Però jo sóc una dona carregada de prejudicis. I el més fort de tots és el meu orgull, un orgull que mai no s'oblida de jugar la comèdia ni quan me les hec sola amb mi mateixa.

G.: Literatura russa, sí o no?

M.: Probablement començà essent literatura. Però ara ja no ho és. Ara el meu orgull es confon amb la meua personalitat i és més poderós que tota la resta de mi mateixa.

G.: Vols dir? A mi em sembla que el més fort que hi ha en nosaltres —sobretot, mentre som joves—, és l'amor a la vida, les ganes d'ar-

ribar a ésser feliços, de veure'ns estimats. I això no és incompatible amb l'orgull.

M.: Jo, com tothom, vull ésser feliç, vull ésser estimada i àdhuc admirada; i això a falaga el meu orgull, és clar. Però el meu cas en aquests moments, no és el cas de tothom. Vull la felicitat però, i el preu d'aquesta felicitat? Figura't que jo sóc molt desgraciada — com ho sóc en realitat — i arriba un dia que vénen i m'ofereixen el benestar, i jo els faig: Bé, quant val, què val? I em responen: Oh, *ara, per a tu*, és car! Si l'haguessis cercat a temps, *al seu temps*, l'hauries trobat de gràcia, t'hauria vingut a les mans tot dòcil. Però ara cal pagar un sobrepuig. Comprends el que vull dir? Vull dir que estic en retard. Que he perdut el temps. Que per aconseguir l'aparença de felicitat d'aquest món haig de fer marrades, giragonses, salts... Ja no és temps!

G.: Ho compliques molt i en realitat la cosa és molt senzilla.

M.: Per a tu, sí; per a mi, no. Jo sóc, he estat fins ara una dona dretu-rera, orgullosa de la meua rectitud. He volgut ésser per damunt de tot una dona clara, transparent. Aconseguir-ho tot normalment, com la gent honrada, *la bona gent honrada*, saps? M'es-panta la penombra, el secret, el misteri, el frau, l'engany, m'esgar-rifen. Tot això vexa el meu orgull de dona honesta. És horrible, saps? És horrible! Haver esguerrat el camí per sempre, estar fer-mada a una sinya miserable, trobar-se en un cul-de-sac sense re-torn! La veritat és aquesta: he fracassat i no tinc remissió.

G.: Però, amiga meua! Ets especial. Com pot haver fracassat una dona a la teua edat, bella, discreta, encantadora. Una dona amb aquests ulls i aquesta boca i aquestes espatlles...

M.: Calla, si et plau.

G.: Una dona tan esplèndida! I això ho diu tothom; ho diuen espe-cialment els homes de món — que ja saps que prefereixen les rosses.

M.: El que diuen els altres! Per saber què sóc i on sóc i com me trobo no em cal preguntar-ho mai al veí; jo mateixa ho veig prou clar... Confesso que... potser sí que sóc una dona rara. Tu m'ho acabes de dir.

- G.: Sí, et complaus en ser rara. En el fons, saps què ets? Una artista. Ara, que el teu art és trist i amarg i no t'escau. Encara que diuen que hi ha certes persones que cerquen o troben —no sé si és: cerquen o troben—, que troben el plaer en el sofriment.
- M.: Sí, però jo no sóc pas d'aquestes. Jo tinc, per contra, una gran set de plaer, un anhel de viure sense límits, un desig d'amor... com t'ho diré...? Aquesta és la meva tragèdia. Sóc una dona intacta. Mai no he estimat. I em sento amb una capacitat... Va! He llegit molt i no he viscut gens. Sóc una pobra dona.
- G.: Apa, apa. No exageris i no et torturis.
- M.: Què vols que faci?

Pausa.

- G., *insinuant*: Fa temps... que no has vist...
- M.: A qui?
- G.: A qui? A l'Enric. No es diu Enric?
- M.: Sí, es diu Enric.
- G.: M'han dit que retornava a l'estranger... (*Marta s'aixeca i, dreta davant la taula pròxima, fulleja una revista.*)
- M.: Sí, pensa marxar molt aviat.
- G.: Jo en tinc unes referències magnífiques, d'aquest amic teu. És tot un home d'honor, no és cert?
- M.: És un home d'una gran delicadesa.
- G.: I us ve a veure tan sovint, encara?
- M.: Sí, ve gairebé cada dia. (*Durant l'interrogatori, Marta s'ha anat torbant.*)
- M., *amb un moviment incontenible vers la seva amiga, a qui abraça mig plorant*: Gertrudis, amiga meva, l'estimo... follament... aquest home...! (*Sanglots.*)
- G.: Gràcies a Déu! I és clar que l'estimes, dona! Fa temps que ho sabia.
- M., *entre llàgrimes*: Com ho sabies? Qui t'ho ha dit?
- G.: Però, filleta meva, que et penses que bado? Això s'endevina.

- M., *seient de nou*: Oh, si sabessis! L'estimo tant com a mi mateixa!
Quin martiri!
- G.: Ho sap ell, que l'estimes? Vull dir si et resisteixes, encara.
- M.: Encara? què vol dir encara? Tan feble et penses que sóc! Mai li he confessat que el corresponia. Ni ho sabrà mai. Potser ho endevina...
- G.: Figura't! Si jo ho he endevinat què no farà ell!
- M.: Escolta, Gertrudis, tu ets una bona amiga meva, oi? com una germana... Cal que t'ho digui tot... L'Enric m'ha demanat que fugís amb ell a l'estranger. Ell diu que té l'obligació —no, el deure, aquesta fou la seva paraula—, que té el deure de salvar-me, de treure'm d'aquesta casa de pecat. A canvi d'això, no em demana res, m'entens? És noble, és un home de cor...
- G.: Oh! Ell sap amb qui se les heu, Marta. S'ha adonat que era'ts una dona extraordinària.
- M.: No, no. És que és un home de bona voluntat i res més. A més, ell ho sap tot... (*Foscament.*) Jo li he confessat tot.
- G.: Què vols dir?
- M.: Vull dir lo del meu marit...
- G.: Ah, la manera brutal com et tracta... (*Fosca*) que ha arribat a colpejar-te?
- M.: Oh, més! Pitjor encara...! (*Plora i sanglota.*) Més! Que ha intentat... (*Esbufec*) brutalitzar-me.
- G.: (*Horror.*) Què! Què dius, desgraciada! (*La besa arravatadament.*)
- M.: Sí, sí. És veritat. I encara més, Gertrudis... Que rep, aquí a casa mateix, uns... jovenets equívocs... Quin fàstic!
- G.: Increïble! Oh! Monstre! I tu pots conviure ni un instant més... Què esperes a divorciar-te?
- M.: És el meu marit, el meu marit!
- G.: Això és absurd. No hi ha marits que hi valguin, davant de tant d'horror! Mai no hauria suposat...
- M.: El divorci, l'escàndol, la humiliació! Oh! Mai!... Tu no saps el que he sofert en dir-li aquestes coses. I pensar que en fons del fons...

G.: Què?

M.: Ah! Que en el fons d'aquesta amarga confessió no hi ha sinó el meu orgull. Sempre el meu orgull monstruós. Jo m'he dit: Ell es creurà que després d'aquesta confessió cal que em lliuri fatalment al seu amor, cal que cedeixi als seus requeriments. I no, no és així. Jo li diré —li he dit—: Sóc una dona maridada, enteneu, una dona honesta i cristiana. I el meu deure és de sofrir i lluitar i debatre'm fins a la fi. Jo puc redimir el meu marit i aquesta és la meva missió. Això li he dit. I ara escolta: Tot això són vulgaritats estúpides, fàl·lories de l'antigor. Perquè jo d'honesta no en tinc res. Ai! Ja fa temps que he adulterat en mon cor. I què? Sóc cristiana per ventura? Si sóc un sac d'orgull i de vanitat! Però malgrat tot, jo no cediré, no puc cedir, saps? Cal que m'aguanti en el meu lloc a despit de tota adversitat i de tota temptació. Haig d'acabar el meu camí dreturerament. I ell ho ha de veure, i ell no em pot fer tombar...

G.: No t'entenc ni tu mateixa t'entens. Jo comprendria que, menada per un deler de perfecció, accomplissis aquest sacrifici tremend... Però ara! No veus que els mòbils que t'hi empenyen són tan impurs com el mateix adulteri?

M.: Sí, ho veig, ho veig... Però, no, no. Què dic? No és veritat. Jo em sacrifico gratuïtament, sense esperança de cap premi. Em sacrifico per provar que em puc sacrificar, que tinc llibertat per a fer-ho i... i per altres coses vagues. Perquè és inútil de rebel·lar-se contra el destí... Perquè sóc una dona fracassada, i tot el que ara fes per redreçar-me seria un simulacre ridícul, un simulacre que m'humiliaria fins al fang...

G.: Oh, Marta, Marta, em fas por... Quines coses dius. Mai no t'havia vist com avui.

M.: Sí, tens raó. Sóc una dona contradictòria, absurda. Però calia que ho digués tot... i com que sé que m'estimes prou per sofrir-me sense enuig... tu que ets l'única... l'única amiga... (*Plora.*)

G.: Oh, gràcies, Marta! Però, no ploris... calma't...

M.: Escolta, encara... escolta. Que no veus que si seguís l'impuls del meu cor i, sí!, de la meva carn, correria el risc de perdre el meu orgull per sempre més? Esdevindria una dona abandonada de si

mateixa, laxa, les cordes de la meva consciència s'afluixarien, s'afluixarien... Em desfaria de mica en mica dels meus prejudicis més sagrats... de la meva llei. Sí, no en dubtis, em deformaria fins a arribar a ésser una altra dona a qui ni jo mateixa reconeixeria. Davallaria de graó en graó... avall... avall... M'exhauriria, saps què vull dir? Que em convertiria en una màquina, freda, passiva, ésser incapaç de cap amor... Potser d'aquí pocs anys aniria pels carrerons d'una ciutat estranya, saps? fent signes als homes ben vestits... sí, sí...

G.: Infeliç!!

M., *somrient amargament*: En coneixes gaires, de dones que calculin tant quan estimen, que tinguin una previsió tan...

G., *interromp*: Fatalista i pessimista! Volies dir això? Però, escolta, tu has pintat un cantó de la medalla... i l'altre cantó? Quina esperança et resta, aquí, fermada a una bèstia innoble?

M.: Esperança? Per què? Seguiré essent la mateixa. No defalliré. Persistiré, sense oblidar mai... no sé com dir-ho! Ai, Gertrudis! Hi ha moments, instants fugissers que penso que estic a punt de comprendre el misteri de la vida, la seva essència mateixa... Escolta: La vida...

G.: Eh?

M.: Res, res. No em sé explicar. No ho sé dir, ho sento només. Més ben dit, ho pressento. Són somnis, són estats indefinibles... Les paraules no serveixen de res, gairebé... No expressen sinó les espurnes més insignificants de les idees, de les veritables idees... Perquè el que ens passa és que, a força de costum, arribem a prendre les paraules per les idees. Hi ha molta gent que només pensa en paraules...

G.: Quin tripijoc! Com ha anat això? Escolta, noia, que tens el batxillerat o què?

M.: Ai, Gertrudis, tu si que ets feliç! (*L'acarona.*)

G.: Com puc ésser feliç si veig que tu sofreixes?

M.: Oh, deixa'm a mi. Les meves manies ja m'aconhorten! Que no ho veus? Aquests discursos que, repetits en un escenari, tant em farien riure...

- G.: El que has de fer, si em vols creure, és no filosofar tant i... eixamplar una mica la mànegua. Eh? Fugir amb ell! Tant com això! Però de totes maneres pensa que tens dret a la felicitat com qualsevol altra, què! més que moltes d'altres... Sí o no? Pensa també que la joventut se'n va i no torna mai més... i no oblidis tampoc que l'amor és l'única cosa que val la pena...
- M.: Sí. Tens raó. Tu ets la veu del sentit comú. Però jo, pobreta de mi, m'entesto a voler ésser una excepció. Orgull, sempre orgull. Però quin orgull més miserable, oi?

En aquest moment entra a escena Òscar, el marit, que potser es lleva. Ha sortit de la porta més allunyada de les dones. Va en roba de cambra. Gertrudis, en veure'l, s'aixeca i s'acomiaada.

ESCENA SEGONA

- G.: Bé, amiga meua, se'ns ha fet molt tard. Et deixo.
- O.: Oh, com esteu, senyora Carbonell? Us beso la mà. De bona gana us la besaria el que es diu realment, però, no s'acostuma i...
- G.: Adéu-siau, senyor. Adéu, Marta. *(Es besen.)*
- M.: Adéu. Demà aniré a casa teua.
- G.: Oh que m'agradarà! Fins a demà, doncs. Adéu-siau.
- O.: Adéu-siau, senyora. *(Gertrudis desapareix acompanyada de Marta, la qual reapareix de seguida.)*
- O.: Musclos! Quina dona més rebufada! Vaya, home, és un abús. No m'agrada que em tractin així. I a casa meua. Oidà! Quins penjaments li has contat, de la meua modesta persona?
- M.: Hem parlat exclusivament de modes.
- O.: De modes. És clar, clar, clar, clar, clar. Ha telefonat el sastroinyoli?
- M.: No ha telefonat ningú.
- O.: *(Mentre parla, Marta li ha donat l'americana i li ha ajudat a posar-se-la després d'haver-li tret el batí.)* Si sabés que el tracto de sastroinyoli! Ui! Però no li diria a la cara, no. Aquestes afirmacions no-

més es fan en privat. *Private of...* (A la seva dona, que està bastant fotudeta.) Ep, bona mossa! Cap viu. Sembla que portis la tristesa enganxada a les anques. Quins contrastos més colpidors. Ep! He dit colpidors. Jo cada dia més gai, més... mogudet... més... com ho direm? més vibrant, eh? I, vós, la meva muller –sou o no sou la meva muller? –, la meva afligida, contristada, dissortada, muller. Negra com una... negror... he, he! arrupideta. (*Canta.*)

Malaguanyada moneda
per un pobre pecador...

Què ve ara? Avui estic bé, oi? Tothom hauria d'ésser com jo pel cap baix. (*Mirant-se al mirall.*)

M.: Tu. (*Li allarga un mocador.*)

O.: El mocaor. (*Pronuncia en valencià.*) Seda? (*Mostrant-lo.*) Seda, sí. Però ara em demano: natural, artificial, vegetal? Hi tenen res a veure, els cucs? I les cuques? (*A la seva dona.*) Què hi dius, cuca meva?... He! Quines dites deixo anar! En deixo anar cada una! Saps per què m'agrada casa meva, estar a casa meva, sense testimonis? Doncs, perquè *hom* –va bé això de *Hom*? Perquè les pots deixar anar sense engaltar, sense art ni artifici. Mori l'art! És el crit de moda. El sabies? Aprèn-lo, mai no està per demés. Mori l'art! Repeteix, dona. Mori l'art! És el mot d'ordre de les noves promo, promo, cions. Jo sóc un admirador de les noves promocions! Mori l'art! Repeteix... Et dic que repeteixis... apa. Mori, digues...

M.: Deixa'm.

O.: Repeteix, et dic! T'ho mano, sents? (*S'acosta a la seva dona, sà-dic.*) Em creuràs com hi ha Déu, imbècil! (*Li dona un violentíssim pessic.*) He, he! Quin dubte, ara! És imbècil o imbècila?

M.: (*Dolor –ple pessic, hom diu–, menyspreu i fàstic.*) Imbècil!

O.: Va!... Ja ens trobarem aquesta nit... si aquesta nit... ara no em vull descompondre. D'aquí a mitja hora el sopar, a les nou en punt, eh? que avui haig d'anar... què t'importa, on haig d'anar jo!

Òscar se'n va. Marta, tota pensarosa, se'n va cap dins els dormitoris. L'escena, ai las! resta deserta. S'ou un timbre i unes remors i al cap de poc entra en escena la serventa acompanyant Enric de Casanova.

ESCENA TERCERA

S.: Seieu, si us plau. Aviso la senyora.

E.: Perfectament. (*S'asseu. Elegant, vestit de viatge. Gorra i guants a la mà.*)

Entra Marta. Enric es posa dret.

E.: Marta... (*Es donen la mà. Ella defuig la mirada fixa d'ell.*)

M.: Seieu, oh, seieu, Enric.

S'asseuen ambdós.

E.: He esperat que fóssiu sola... He estat sotjant... la sortida del vostre marit...

M.: Sí, ara fa un moment...

E.: Sí, un moment... Marta, amiga meva, us vinc a dir que marxo aquesta nit, ara mateix, tot està enllestit, l'automòbil m'espera a la cantonada pròxima... Marta, me'n vaig... Directament a París.

M.: Ah! Em sap greu, molt de greu que em deixeu... Enric.

E.: Us deixo per culpa vostra. Si no, per què no em seguïu? La meva vida aquí és insofrible. Prop de vós i sense vós... És un suplici!

M.: Enric! Creieu que si pogués... Què més voldria que sortir d'aquesta desolació... Impossible, Enric, impossible!

E.: Marta! Marta! Em feu sofrir... He pensat que avui us trobaria més sensata, que hauríeu reflexionat, que hauríeu sospesat tot el que ahir us vaig dir. I no! Us trobo impenetrable... dura... freda com sempre. Sou... inhumana, Marta.

M.: Inhumana!

- E.: Sou terriblement injusta amb vós mateixa. Us apliqueu calculadament una tortura inútil... Sou impia!
- M.: Enric, Enric... Tot això us ho dicta l'egoisme: voleu apoderar-vos de mi.
- E.: Si us vull, us amo amb un amor estrany... Quina cosa! Al vostre costat em ve com una tímidesa... Mai no gosaria de pregar-vos que tinguéssiu pietat de mi. Per ara, només vull salvar-vos. Marta, compreneu-ho. Prop meu, vós sereu sempre l'àrbitre. Ahir us ho deia. Vós sereu per mi el que el cor us aconselli. No espero res, sinó de veure-us tranquil·la, coratjosa... Res més.
- M.: Senyor, Senyor, Déu meu!
- E.: Marta, és inútil, és criminal que intenteu d'ofegar les veus del vostre cor. Cometeu un pecat horrible. Vós veieu la meva devoció, la meva lleialtat... No lluiteu més..., no us extenuieu, per pietat, que em feu molt de mal... Jo no us demano res per a mi, senyora, però em sento obligat per una força sobrehumana a alliberar-vos d'aquelles mans impures... Vós no podeu impedir que jo accompli aquesta obra de caritat, d'amor, de justícia que m'ha de redimir de tots els meus pecats. Marta, mireu la vostra vida, contempleu-la un instant: Un home que us taca cada dia amb el seu alè... un monstre que babeja cada nit damunt la vostra pell tan fina... i unes hores eternes, sense llum, sense escalf... davant vostre un desert solcat només per les serpents immundes... ni un amic, ni una amor. Revifeu-vos! Recordeu-vos que sou una dona magnífica... Escolteu, Marta! En el fet de no tenir fills, no hi veieu la mà de Déu? No heu de rompre llaços suaus, sinó penoses cadenes... Voleu marcir-vos lentament, inexorablement, en aquest cau de vergonya? Oh, Marta, veniu amb mi! No sóc pas dolent, i si ho fos, la vostra dolça companyia em farà bo per sempre més... Per vós, Marta... per vós *tot*... TOT. Ja ho veieu, Marta, gairebé ploro...
- M.: Enric!
- E.: Gairebé ploro, jo que no havia plorat mai. Ni quan la meva mare es moria als meus braços cridant-me desesperada: «Enric, vine amb mi, Enric, vine amb mi!» Ni aleshores no em van rajar les

llàgrimes... I ara, davant de la vostra virtut heroica... d'un heroisme suprem i estèril, ploro com una criatura... Marta, n'he conegudes moltes, de dones, de totes menes; n'he estretes moltes contra el meu pit, però juro que mai no he sentit per cap d'elles aquest trasbalsament profund, aquesta tendresa sense fi que tu m'inspires... Marta!

M.: Oh, Enric! Sóc feliç amb les teves llàgrimes beneïdes! Sofreixo molt, és cert, però sé que mai no oblidaré aquesta hora inefable i em nodriré del seu record tota la vida! Enric, estimat, oblida'm tot pensant que, volent-me perdre, m'has salvat. Car he vist un home que plorava per mi, per mi sola...

E.: Oh, Marta! Com ens complaem tots dos en fer frases, en fer comèdia! I oblidem el més important... viure! saps? viure!

M.: Potser sí.

E., *apressant*: Marta, no pot ésser que sies tan cruel. Em deus voler enganyar. Et burles de mi, oi? Vols fer-me gruar una mica la meva felicitat... ja ho veig... Apa, no em turmentis més... Apia-da't de mi!

Pausa.

M.: (*Canvi de to.*) Enric, calmeu-vos, assereneu-vos... Òscar pot arribar en qualsevol moment i...

E., *sorprès*: Què? Em demaneu que em calmi? Aquest to...

M.: Sí, Enric, poseu-vos a la raó. Penseu només que al meu devora fóreu un desgraciat. No sóc una dona d'aventura... jo. Sóc una pobra dona casolana. Estic plena de manies, de tics. Ara em veieu gairebé perfecta, oi?, després amb l'habitud arribaria a ésser insuportable...

E.: Però, Marta, no sigueu injusta, encara. No vulgueu contradir els instints més purs!

M.: No, no, el que no puc contradir és la meva llei. Jo la conec bé, la meva llei... Per què us empenyeu en lligar el vostre destí alegre i esbargit a la meva història trista? No veieu que la meva existència ja està endegada fins a la fi? Jo no puc desitjar, no puc exigir res

més del que ja tinc, car tinc tot el que cal per ésser qui sóc... jo... una dona martiritzada i, fet i fet, resignada... això, resignada i... orgullosa, sentiu? orgullosa del seu martiri!

Pauseta.

E.: (*Canvi de to, que ara és una mica fred i artificiós.*) Marta, perdoneu! Sou una dona excepcional. Una santa, sí, un àngel de Déu. Estic avergonyit. Us he tractat com una dona qualsevol. Us oferia allò que tempta la gent vulgar. He pretès, càndidament, d'enlluernar-vos amb els mirallets dels viatges, dels plaers, de la vida mundana... Pobre de mi!

M.: No, Enric, no. No heu fet això que dieu. Heu estat noble, vós. Jo sí que no sóc santa, com us penseu... les santes són humils i manses de cor... i jo...

E.: Sí, sou una santa, he dit. No hi ha dimoni capaç de fer-vos caure en pecat. Teniu defensa contra tot amb la vostra sola virtut... amb la vostra abnegació sublim. Jo he maldat, dies i dies, per contagiar-vos la meva follia proveït de l'arma millor: un amor veritable i apassionat. I ja ho veieu. Perdoneu, encara! El vostre record em serà un gran consol...

M.: Enric!

E.: Adéu-siau, senyora. (*Va per besar-li la mà.*)

M.: Oh, us en aneu, ja... Enric!

E.: Sí, arribarà el vostre marit... i em fóra molt violent... sabeu?

Vexació mútua. Pausa.

M., *en to estrany*: I no us fa basarda d'anar per les carreteres a aquestes hores de nit?

E.: Per què?

M.: Quan penseu arribar a París?

E.: 30 hores, senyora... Senyora... permeteu que us besï la mà i us regreïï per... (*Li besa la mà.*)

Així que Enric va a passar la porta, Marta, exaltada sobtadament i com eixint d'un somni, crida:

M.: Enric! On vas? I jo? (*Corre a Enric, l'agafa pels braços i li parla com en un atac de febre.*) On vas, Enric, estimat meu? On vas sense mi? Que no ho saps, que sóc tota teva, tota teva... ja fa temps! Però, el meu orgull, el meu orgull entremig. Ara, no! Ja ha passat.

E., *amb pietat lleugerament irònica:* Marta! Dona!

M.: Escolta, Enric, veritat que he resistit la teva temptació fins a la fi? Sí, eh que sí? Tu mateix ho has dit... Respon, per Déu!

E.: Sí, Marta.

M.: Sí, jo he resistit la temptació fins a la fi. No has vist, no has vist com et deixava marxar, tot sol? Et deixava marxar tan fresca! Ja ho has vist, oi? Tu mateix has confessat que era una dona extraordinària, que era una santa, cert que ho has dit? Enric, Enric, digues...

E.: Sí, ho he dit fa un moment.

M.: Això mateix. Fa un moment. Ben clar ho he sentit; si encara em ressona. Em ressona. Doncs, he triomfat. No m'ho negaràs pas, eh?

E.: Però, Marta, calma't.

M.: Per què m'haig de calmar? Si sóc una santa... si he refusat les teves proposicions de fuga... fuga... fuga, oi? He tingut una gran... una gran... He estat molt virtuosa... i no corren gaires dones així... no se'n troben cada dia... Però, ara que ja he estat tan admirable, que tu mateix t'has quedat bocabadat... No ho neguis, sents? Ja he estat prou virtuosa, eh? I per què haig de persistir en... en aquesta mania estúpida... sí: estúpida... Per què aquesta tossuderia a voler-me sacrificar tant sí com no? Sacrificar, per qui? Per qui? Tu ho saps? Jo no, jo no sé res. Només sé...

E., *interrompent:* Però, estàs febrós, què et passa?

M.: ...només sé que ets molt noble i que em vols salvar i posar-me unes ales... ales? per què? Enriquet, escolta la gran notícia: te la vull donar de cop. Però no, endevina què és! No ho encertaries!

Com que t'he dit tants disbarats abans! Ara parlo jo, ara. Abans parlava... no sé. Tant me fa! Enric: vinc amb tu a París, a París tots dos, *tots dosets, tots dosets* que diu la meva neboda. Però, per què m'entretinc? Ja ens vagarà de dir-nos coses... ara rai! Enriquet, com t'estimes més que t'anomeni: Enri o Riquet? Escolta, torno de seguida, de seguida, saps? Portaré només un sac de mà, re més, oi? Ja proveirem. A París rai! Fora noses i robes podrides! Un moment curt, curtíssim... (*Es fica als dormitoris.*)

E.: (*Es senten a tocar les nou en un rellotge de la sala. Enric surt de l'abstracció en què estava submergit i comprova el seu rellotge.*) Les nou!

Remors de portes, fressa, i entra Òscar precipitadament.

ESCENA QUARTA

O.: L'Enric! Hola, noi. (*Pel vestit.*) Estem de viatge? (*Es donen la mà.*)

E.: Sí. He vingut a acomiadar-me. I se m'ha fet tard. Cal que me'n vagi de seguida. La teva dona deu estar enfeïnada perquè fa estona que m'espero.

O.: Oh, les dones! Sempre les mateixes, elles! Mai no porten pressa. Què n'opines tu, de les dones, així una opinió general... vaja?

E.: En aquest moment no ho recordo. Però cal que me'n vagi. Són les nou, ja. Acomiada'm de la teva muller, si et plau. Fet i fet no calen formalitats entre nosaltres. A més, ahir ja la vaig saludar...

O.: Sí, no ve d'un pam. Molt temps fora? Poc?

E.: Probablement tota la vida que em resta.

O.: I ara! Què dius? Espera't. Així, vaig a avisar la Marta.

E.: No, et prego que no ho facis. No la destorbis.

O.: Destorbar-la de què... psè... segurament està fent-se les ungles. (*Va a buscar-la.*)

E., *ferotge*: Et dic que no la destorbis...

O.: Miau! I ara, noi, que et sol venir sovint?

- E., *dolç*: Adéu, Òscar... I perdoneu. Digueu a la teva dona que t'he dit: Perdoneu.
- O.: He, he! Escolta, sies franc. No dissimulis, que no et valdrà. Que li feies... l'aleta, a la meva dona? Apa, home! (*Copet al ventre d'Enric.*) Res a fer, oi? Quan una dona és una virtut, és una virtut, ve-li aquí. He, he! I no et pensis que jo li vagi gaire al darrera. No, home. Et juro que sabria fer els ulls grossos... he, he... Però, és el que diem: Quan una dona és una virtut... he, he...
- E., *menyspreu i fàstic contingut*: Quina gent! (*Surt d'una revolada.*)
- O., *anant-li al darrera*: Enric, no t'ho agafis tant pels cabells..., home...

A mig diàleg dels dos homes, Marta ha tret el cap per una porta amb el sac de mà, i ha quedat parada escoltant. En sortir l'home, entra a escena feta una llàstima, es treu el barret i la jaqueta i agafant-se amb els mobles va a deixar-se caure en una butaca que està d'esquena a l'espectador i en el fons de l'escena, de cara a un escalfapanxes, per exemple, i queda invisible i, hom creu, desmaiada. Mentrestant, s'ha oït un cop de porta tremend que es veu que és l'Enric que acaba de sortir. Entra el marit seguit de la serventa.

- O.: Però, la senyora no us ha dit que volia sopar a les nou en punt, punt, punt?
- S.: No, senyor, perdoni... però...
- O.: Bravo! De manera que el més calent... on és el més calent?
- S., *amb veu tènue*: A l'aigüera, senyor!
- O., *cridant de porta en porta*: Marta! Marta! Marta!

Un del públic, mal vestit, abans d'acabar-se de cloure la cortina, exclama: Marta, Marta! (Però sense entusiasme.)